

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันผู้บริโภคให้ความสนใจกับสุขภาพมากขึ้น ประกอบกับนโยบายของรัฐบาลในการรณรงค์เพื่อให้คนไทยได้บริโภคอาหารที่มีคุณภาพได้มาตรฐานสุขอนามัย โดยประกาศให้ ปี พ.ศ. 2547 เป็นปีแห่งความปลอดภัยด้านอาหาร "Food Safety Year 2004" การเลือกอาหารมาบริโภคมีความพิถีพิถันกันมากขึ้นเป็นพิเศษ โดยผู้บริโภคยุคใหม่จะเลือกทานอาหารที่มีประโยชน์และมีคุณค่าต่อร่างกาย(ผู้จัดการ, 2548) ทำให้ผักเป็นอาหารที่ได้รับความนิยมมากขึ้น โดยปริมาณการบริโภคผักมีมูลค่าสูงถึง 80,000 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2541 (ศูนย์วิจัยกสิกรรมไทย, 2542) และยังส่งผลให้ตลาดของสินค้าเกษตรปลอดสารพิษมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง มูลค่าตลาดผักปลอดสารพิษในประเทศไทยมีอัตราการขยายตัวร้อยละ 20 ในปี พ.ศ. 2547 และร้อยละ 40 ในปี พ.ศ. 2548 (Bangkok Post, 2005) ผักเมืองหนาวเป็นผักชนิดหนึ่งที่มีความนิยมนิยมจากผู้บริโภค เนื่องจากด้วยรสชาติ และความกรอบอร่อยของผัก ส่งผลให้มีการบริโภคผักเมืองหนาวสูงขึ้นด้วย ยิ่งความต้องการในสินค้าเกษตรเพื่อสุขภาพ และปลอดสารพิษมีมากขึ้น ความต้องการในการบริโภค ผักเมืองหนาวปลอดสารพิษ ก็เพิ่มมากขึ้นด้วย (นิรนาม, 2545) แต่ทุกวันนี้ ผลผลิตที่ได้ยังไม่เพียงพอ กับความต้องการภายในประเทศ ทำให้ต้องมีการนำเข้าผักเมืองหนาวจากต่างประเทศ (Healthy Vegetable, n.d.)

มูลนิธิโครงการหลวง (โครงการหลวง) เป็นหน่วยงานหนึ่งที่เป็นผู้บุกเบิกตลาด ผักผลไม้ปลอดสารพิษ กลุ่มพืชเมืองหนาว โดยจัดจำหน่ายภายใต้ตราสินค้า “ดอยคำ” โดยที่รายได้ทั้งหมดหลังจากหักค่าดำเนินการทางการตลาดจะกลับคืนไปยังเกษตรกรผู้เพาะปลูกในโครงการ ในปี พ.ศ. 2544 ตลาดของพืชผักผลไม้มีเม็ดเงินหมุนเวียนภายในประเทศนับหมื่นล้านบาทในแต่ละเดือน เป็นตลาดของปลอดสารพิษ 600-700 ล้านบาทโดยที่ตราสินค้า “ดอยคำ” มีส่วนแบ่งการตลาดตลาดร้อยละ 30 ของตลาดพืชผักผลไม้ปลอดสารพิษทั้งหมดโดยผักส่วนใหญ่บริโภคเป็นอาหารประเภทสลัด และนำไปประกอบอาหารอื่นๆ จากการที่กระแสของการบริโภคสินค้าเพื่อสุขภาพมีมากขึ้น ทำให้ดอยคำเริ่มมีคู่แข่งเพิ่มขึ้น และดอยคำต้องปรับตัวอย่างเร่งด่วนเพื่อรักษาสถานะการตลาดที่มีอยู่เดิม กับคู่แข่งเอกชนที่มีความสามารถทั้งด้านเงินทุน และการทำตลาด (นิรนาม, 2545)

ในสถานการณ์ปัจจุบัน รัฐบาลได้เริ่มทำข้อตกลงการค้าเสรีแบบทวิภาคี(Free Trade Agreement: FTA) กับประเทศต่างๆ ผลไม้ เป็นสินค้าตัวหนึ่งที่ทำกรเปิดเสรีทางการค้า โดยได้ลงนามกับประเทศจีนในการลดภาษีผักและผลไม้ให้เหลือศูนย์ภายใน 2 ปี นับตั้งแต่เดือนตุลาคม ปี พ.ศ. 2546 ซึ่งส่งผลให้มีการขยายตัวทางการค้าระหว่างไทยกับจีน โดยสินค้าที่ส่งออกได้มากขึ้น คือ มันสำปะหลัง ลำไย ทุเรียน มังคุด และลิ้นจี่ ในทางกลับกันการนำเข้าผักและผลไม้จากจีนที่มีราคาถูกก็ส่งผลกระทบต่อระดับราคาและการปลูกผักและผลไม้ของไทย (ชัยวัฒน์, 2547)

จากข้อมูล มูลค่าการนำเข้าผักจากประเทศจีนในปี พ.ศ. 2546 และ พ.ศ. 2547 พบว่า อัตราเพิ่มของมูลค่าผักนำเข้าสูงที่สุดคือ หอมแดง เพิ่มร้อยละ 1,811.43 รองลงมาคือ แครอท เพิ่มร้อยละ 224.44 (นิพนธ์, 2548) รายละเอียดแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 มูลค่าการนำเข้าผักบางชนิดจากประเทศจีนสู่ประเทศไทยในปี พ.ศ 2546 และ พ.ศ. 2547

ชนิดผัก	พ.ศ. 2546 (ล้านบาท)	พ.ศ. 2547 (ล้านบาท)	อัตราการเพิ่ม (ร้อยละ)
แครอท	101.12	328.08	+224.44
กระเทียม	238.12	241.08	+1.24
บร็อคโคลี่/กะหล่ำดอก	10.03	26.45	+163.70
มันฝรั่ง	65.66	24.45	-62.76
หอมหัวใหญ่	62.83	21.01	-66.56
หอมแดง	1.05	20.07	+1,811.43
ถั่วลันเตา, ถั่วหวาน	2.97	5.94	+84.85
ผักกาดหอมห่อ	0.41	0.54	+31.71

ที่มา: ระบบข้อมูลผัก มหาวิทยาลัยแม่โจ้ (2548)

สาเหตุสำคัญที่ทำให้พืชผักเมืองหนาวจากจีนสามารถตีตลาดพืชผักของโครงการหลวงได้ เนื่องจากราคาพืชผักจากจีนมีราคาถูกกว่าโครงการหลวงอย่างมาก บร็อคโคลี่จากจีนมีราคาเพียงกิโลกรัมละ 11.67 บาท ขณะที่ของโครงการหลวงราคาสูงถึงกิโลกรัมละ 40.95 บาท ถั่วลันเตาจากจีนราคากิโลกรัมละ

11.85 บาท ขณะที่ของโครงการหลวงมีราคา กิโลกรัมละ 53.45 บาท เป็นต้น(ตารางที่ 2) โดยสินค้าผักของโครงการหลวงที่เริ่มได้รับผลกระทบจากสินค้าผักนำเข้าจากจีน 2 รายการ ได้แก่ แครอท และผักกาดหอมห่อ เนื่องจากเป็นสินค้าประเภทเดียวกับโครงการหลวงผลิต และส่งจำหน่ายทั้งในกลุ่มลูกค้าประจำและลูกค้าทั่วไป (นิรนาม, 2548)

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบราคาผักนำเข้าจากประเทศจีน และผักของมูลนิธิโครงการหลวง

ชนิดผัก	ราคาเฉลี่ยของผักจีน (บาท/ก.ก.)	ราคาผักของโครงการหลวง (บาท/ก.ก.)
คะน้าฮ่องกง	12.26	60.00
ถั่วลันเตา	11.85	53.45
บร็อกโคลี่	11.67	40.95
ถั่วหวาน	10.82	57.02
เซเลอรี	10.51	25.13
ผักกาดหอมห่อ	9.07	16.22
ปวยเล้ง	8.63	34.77
กะหล่ำปลี	4.38	4.83
แครอท	29.00	52.00

หมายเหตุ: ราคาแครอท เป็นราคาเปรียบเทียบกับราคาผักปลอดภัยโดยเฉลี่ย จากการศึกษาของ สมพรและอรอนงค์ (2549)

ที่มา: ฝ่ายวิจัยผัก มูลนิธิโครงการหลวง (2546)

จากการที่โครงการหลวงมีการพัฒนาระบบตลาดของผักเมืองหนาวปลอดภัยสารพิษ ซึ่งเป็นที่รู้จักแพร่หลายภายใต้ชื่อ “พืชผักปลอดภัย ตราดอยคำ” โดยมีเป้าหมายสำคัญเพื่อช่วยเหลือชาวเขาให้มีรายได้ทดแทนฝิ่น และเพื่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมในพื้นที่สูง แต่จากการเปิดเสรีทางการค้ากับประเทศจีน ทำให้ผักเมืองหนาวปลอดภัยสารพิษ ตราดอยคำ ต้องเผชิญการแข่งขันด้านราคา ซึ่งอาจส่งผลกระทบทางลบแก่เกษตรกรผู้เพาะปลูกในโครงการ ด้วยเหตุนี้ ความรู้ด้านปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกบริโภคและพฤติกรรมการซื้อผักเมืองหนาวจึงเป็นสิ่งจำเป็น ซึ่งจะสามารถสะท้อนให้เห็นถึงความคิดเห็น และความต้องการของผู้บริโภคในด้านต่างๆ ต่อผักเมือง

หนาว โครงการหลวงสามารถนำไปใช้ประกอบการวางแผนการพัฒนาปรับปรุง และส่งเสริมตลาด
ผักเมืองหนาวปลอดภัยสารพิษ ทรายคอกำ เพื่อแข่งขันกับผักเมืองหนาวนำเข้าต่อไป

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อประมวลความคิดเห็นของผู้บริโภคผักเมืองหนาวที่มีต่อการตัดสินใจซื้อพืชผัก
ปลอดภัย ทรายคอกำ
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกบริโภคพืชผักปลอดภัยทั่วไป และพืชผัก
ปลอดภัย ทรายคอกำ
3. เพื่อวัดความเต็มใจที่จะจ่ายของผู้บริโภคที่มีต่อคุณลักษณะด้านต่างๆ ของพืชผัก
ปลอดภัย ทรายคอกำ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลที่ได้จากการศึกษา เรื่องความคิดเห็นที่มีต่อพืชผักปลอดภัย ทรายคอกำ ของผู้บริโภคใน
เขตกรุงเทพมหานคร และคุณลักษณะของผักเมืองหนาวที่ผู้บริโภคให้ความสำคัญตลอดจนปัจจัยที่
มีอิทธิพลต่อการเลือกบริโภค จะเป็นประโยชน์ต่อมูลนิธิโครงการหลวงสามารถนำไปใช้ในการ
พัฒนาปรับปรุงผลิตภัณฑ์ให้เป็นที่ยอมรับและเพิ่มหลักการให้บริการแก่ผู้บริโภค รวมทั้งการ
กำหนดนโยบายเพื่อพัฒนาส่งเสริมตลาดพืชผักปลอดภัย ทรายคอกำ ต่อไป

ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้ จะทำการศึกษาถึงความคิดเห็นของผู้บริโภคผักเมืองหนาวในเขต
กรุงเทพมหานครที่มีต่อพืชผักปลอดภัย ทรายคอกำ และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อพืชผัก
ปลอดภัย ทรายคอกำ เนื่องจากแหล่งจำหน่ายหลักของโครงการหลวงส่วนหนึ่งตั้งอยู่ในเขต
กรุงเทพมหานคร โดยจะศึกษาจากผลผลิตผักเมืองหนาว 2 ชนิด ได้แก่ ผักกาดหอมห่อ และแครอท

เพื่อเป็นตัวแทนของผักที่ใช้บริโภค ใบ และหัวหรือราก ตามลำดับ โดยทำการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างผู้ที่ซื้อหรือเคยซื้อผักเมืองหนาวที่มาซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคในบริเวณกลุ่มเขตที่อยู่อาศัย และกลุ่มเขตธุรกิจ รวมทั้งหมด 3 กลุ่มเขต ซึ่งได้แก่ กลุ่มลุมพินี ซึ่งเป็นเขตศูนย์กลางธุรกิจ กลุ่มพระนครเหนือ ซึ่งเป็นพื้นที่อยู่อาศัยรองรับการขยายตัวของเมืองด้านตะวันออกตอนเหนือ และกลุ่มบูรพา ซึ่งเป็นเขตที่อยู่อาศัยรองรับการขยายตัวของเมืองด้านตะวันออกตอนใต้ เนื่องจากเป็นบริเวณที่มีจำนวนประชากรหนาแน่น รวมจำนวน 300 ราย ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ ถึงมีนาคม พ.ศ. 2549

สมมติฐานการศึกษา

การศึกษครั้งนี้ผู้วิจัยคาดว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกบริโภคพืชผักปลอดภัย ดังแสดงโดยสมมติฐานต่อไปนี้

1. ระยะทางในการเดินทางไปซื้อ ผู้วิจัยคาดว่า ผู้บริโภคมีความพึงพอใจต่อระยะทางในการเดินทางไปซื้อที่ใกล้บ้านหรือที่ทำงานมากกว่าระยะทางในการเดินทางไปซื้อที่ไกลจากบ้านหรือที่ทำงาน
2. ความปลอดภัยจากสารเคมี และตรารับรอง ผู้วิจัยคาดว่า ผู้บริโภคมีความพึงพอใจต่อพืชผักที่มีความปลอดภัยจากสารเคมี และตรารับรอง
3. สถานที่จัดจำหน่าย ผู้วิจัยคาดว่า ผู้บริโภคมีความพึงพอใจต่อพืชผักที่วางจำหน่ายในห้างสรรพสินค้า และ ร้านสุขภาพ มากกว่า พืชผักที่วางจำหน่ายในตลาดร้านค้าทั่วไป
4. คุณภาพ ผู้วิจัยคาดว่า คุณภาพของพืชผักมีผลต่อความพึงพอใจของผู้บริโภคในทิศทางเดียวกัน
5. แหล่งผลิต ผู้วิจัยคาดว่า ผู้บริโภคมีความพึงพอใจต่อพืชผักปลอดภัย ตราดอยคำ มากกว่า พืชผักจากแหล่งผลิตอื่นๆ

นิยามศัพท์

1. ผักปลอดภัยสารพิษหรือผักอนามัย หมายถึง ผักที่มีระบบการผลิตที่มีการใช้สารเคมีในการป้องกันและปราบศัตรูพืช รวมทั้งปุ๋ยเคมีเพื่อการเจริญเติบโตผลผลิตที่เก็บเกี่ยวได้ยังมีสารพิษตกค้างไม่เกินปริมาณที่กำหนดไว้ เพื่อความปลอดภัยของผู้บริโภค ตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข ฉบับที่ 163 พ.ศ. 2538

2. ผักเมืองหนาว หมายถึง ผักที่ชอบอุณหภูมิเฉลี่ยประจำเดือนในช่วง 15.5 - 18.3 องศาเซลเซียส หรืออุณหภูมิเฉลี่ยต่ำสุดประจำเดือนไม่ต่ำกว่า 7 องศาเซลเซียส และอุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุดประจำเดือนไม่เกิน 21-24 องศาเซลเซียส ได้แก่ อาร์ติโชค แครอท กะหล่ำดอก คื่นช่าย ผักกาดขาว ปลี ผักกาดหอม ถั่วลันเตา มันฝรั่ง เป็นต้น ซึ่งแตกต่างจากพืชผักฤดูร้อน ที่สามารถทนต่ออากาศหนาวเย็นต่ำกว่า 0 องศาเซลเซียส และน้ำค้างได้ มีความต้องการน้ำมากกว่าพืชผักฤดูร้อน และผลผลิตที่นำมาเก็บไว้ห้องที่มีอุณหภูมิ 0-10 องศาเซลเซียส จะไม่ทำให้เกิด การเน่าเสีย ขำ หรือเสียหายเนื่องจากถูกอากาศเย็นจัดเกินไป (Chilling injury)

3. ผักเมืองหนาวปลอดภัยสารพิษ ตราดอยคำ หมายถึง ผักเมืองหนาวที่ปลูกโดยเกษตรกรชาวเขาภายใต้การส่งเสริมและจัดจำหน่ายโดยมูลนิธิโครงการหลวง ภายใต้ ตราสินค้า “ดอยคำ” และมีการควบคุมการใช้ปุ๋ย และสารเคมีในระบบ การเพาะปลูก และวิเคราะห์สารพิษตกค้างในผลผลิตที่นำออกจำหน่าย โดย ฝ่ายป้องกัน และกำจัดศัตรูพืชบนที่สูง ของมูลนิธิโครงการหลวง

4. ส่วนเกินการชดเชย หมายถึง ความเต็มใจที่จะจ่ายของผู้บริโภคที่ได้จากการปรับปรุงระดับคุณภาพของสินค้าให้ดีขึ้น หรือจำนวนเงินที่นำมาจากผู้บริโภคเมื่อมีการปรับปรุงคุณภาพของสินค้าให้ดีขึ้น โดยที่ยังมีระดับความพึงพอใจจะเท่ากับกรณีที่ยังไม่มีการปรับปรุงคุณภาพสินค้า